

Тарас Грошовий, Володимир Підгірний,
Оксана Тригубчак

Деякі питання розвитку фармацевтичної галузі України

ДВНЗ "Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського"

Наведено концепції розвитку фармацевтичної галузі в Україні, охарактеризовано ринок лікарських засобів, роздрібну та оптову мережі розповсюдження фармацевтичної продукції, вітчизняні виробники. Значну увагу приділено становленню фармації на Тернопільщині та досягненням фармацевтичного факультету Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського.

Ключові слова: концепції розвитку, фармацевтичний ринок, лікарські засоби, фармація Тернопільщини, Тернопільський державний медичний університет.

Надати ефективну медичну допомогу хворим можливо за наявності достатнього асортименту лікарських засобів і виробів медичного призначення. Ліки споввіку були елементом національної безпеки країни, станом соціального захисту її населення. Багатовікова історія України засвідчує не поодинокі випадки, коли відсутність або недостатнє забезпечення хворих лікарськими засобами приводили до трагічних випадків. Доречно

згадати 1914 і наступні роки, коли в Україну поставлялось понад 80 % лікарських засобів імпортного виробництва. Воєнні події тих років порушили систему постачання ліків, що відобразилось на стані надання лікарської допомоги.

Понад 20 років тому існувала планова система розвитку медичної промисловості колишнього Радянського Союзу. При всіх негараздах цього часу щороку випуск ліків збільшувався на 8–10 %, а за роки п'ятирічки — на 47–48 %. Структура ліків цього періоду складалася таким чином: 40 % лікарських засобів забезпечувалось імпортом, 40 % — виробляли хіміко-фармацевтичні підприємства Союзу і майже 20 % екстемпоральних ліків виготовлялось в умовах аптек. Реєстр лікарських засобів цього періоду нараховував близько 3200 найменувань. При цьому щороку відчувався суттєвий дефіцит імпортних лікарських засобів.

В 1990 році стаціонарні та амбулаторні хворі України споживали ліків на суму 1 млрд 200 млн крб. Існувала так звана безвідмовна система відпуску ліків, коли при зверненні хворих в аптеку з метою придбання лікарського препарату провізор аптеки був зобов'язаний у випадку відсутності випсаного в рецепті лікарського засобу здійснити раціональну його заміну аналогом.

В Україні функціонувало 6500 аптек державної форми власності, 4 аптечних бази, 32 аптечних склади. Була створена мережа спеціалізованих аптек: матері і дитини, геріатричні, гомеопатичні, лікарських рослин тощо. Лікарняні та міжлікарняні аптеки щоденно виготовляли тисячі флаконів інфузійних розчинів та інших лікарських форм. На ту пору вважалось, що аптечні заклади України щодо екстемпорального виготовлення лікарських форм та вузької спеціалізації за категоріями обслуговування хворих були найкращими в колишньому Союзі.

Хіміко-фармацевтичні підприємства входили до складу Міністерства медичної та мікробіологічної промисловості СРСР. Такі хіміко-фармацевтичні підприємства, як "Дарниця", "Фармак", "Здоров'я", "Львівфарм", "Біостимулятор", "Борщагівський хіміко-фармацевтичний завод", "Київський вітамінний завод", випускали лікарські препарати не тільки для потреб країни, а й експортували в близько 100 країн світу. Майже в кожному обласному центрі функціонували фармацевтичні фабрики, які виготовляли широковживані лікарські форми — настойки, роз-

чини, мазі, сиропи тощо. Так, Тернопільська фармацевтична фабрика щороку фасувала майже 50 млн препаратів.

З набуттям незалежності країни суттєво змінилась структура лікарського забезпечення населення. Хіміко-фармацевтичні підприємства України увійшли до складу концерну "Укрмедбіопром". Завдяки зусиллям першого генерального директора концерну В. К. Печаєва вдалося організаційно об'єднати виробників лікарських засобів, здійснювати координацію їх зусиль із створення нових ліків. Однак через різні причини постачання імпортованих препаратів в Україну в 1992 році різко скоротилось. При цьому суттєво зменшились об'єми виробництва вітчизняних ліків. На кінець 1992 року частка вітчизняних ліків в загальній номенклатурі складала 12,9 %. Однією із причин такого стану стала відсутність лікарських субстанцій для виробництва готових лікарських препаратів.

У перші роки ринкових реформ Міністерство охорони здоров'я України, враховуючи здобутки вітчизняного і зарубіжного досвіду, а також специфіку соціально-економічного розвитку нашої держави, зробило спробу організації власних структур з управління фармацевтичною галуззю. В 1993 році на базі концерну "Укрмедбіопром" було створено Державний комітет України з медичної та мікробіологічної промисловості (Держкоммедбіопром) [1].

Основним юридичним документом, який фіксує зміни у вітчизняній фармацевтичній галузі впродовж перших п'яти років незалежної України та водночас "регулює правовідносини, пов'язані зі створенням, реєстрацією, виробництвом, контролем якості та реалізацією лікарських засобів, визначає права і обов'язки підприємств, установ, організацій та громадян, а також повноваження у цій сфері органів державної виконавчої влади і посадових осіб", є Закон України "Про лікарські засоби", прийнятий 4 квітня 1996 року Верховною Радою України [2].

Для створення системи державного нагляду за збереженням, реалізацією та додержанням умов виробництва ліків на вітчизняних підприємствах 27 лютого 1997 року Кабінет Міністрів України прийняв Постанову "Про державний контроль якості лікарських засобів та умов їх виробництва" [3].

Реальні політичні та соціально-економічні процеси, зокрема демократизація суспільства, інтеграція України у світове співто-

вариство; глобальні структурні зміни в економіці; зниження рівня і погіршення якості життя більшості громадян, а також неефективне використання ресурсів та недосконала система оплати праці медичних працівників, диспропорції у розвитку амбулаторно-поліклінічної та стаціонарної медичної допомоги зумовили необхідність визначення основних напрямів розвитку охорони здоров'я населення України. Тому в 2000 році Президент України Леонід Кучма підписав Указ "Про Концепцію розвитку охорони здоров'я населення України" [4]. Концепція спрямована на реалізацію положень Конституції (254к/96-вр) та законів України щодо забезпечення доступної кваліфікованої медичної допомоги кожному громадянину України, запровадження нових ефективних механізмів фінансування та управління у сфері охорони здоров'я та створення умов для формування здорового способу життя.

3 вересня 2009 року Кабінет Міністрів України ухвалив розпорядження № 1156-р "Про схвалення Стратегічних напрямів та завдань щодо залучення міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2009—2012 роки", відповідно до якого Мінекономіки разом з іншими заінтересованими центральними органами виконавчої влади зобов'язується здійснювати залучення, використання міжнародної технічної допомоги і співробітництво з міжнародними фінансовими організаціями [5].

22 червня 2011 р. затверджена державна цільова науково-технічна програма розроблення новітніх технологій створення вітчизняних лікарських засобів для забезпечення охорони здоров'я людини та задоволення потреб ветеринарної медицини на 2011—2015 роки [6]. 12 вересня 2011 р. Кабінет Міністрів України прийняв Постанову № 1130 "Про затвердження державної програми розвитку внутрішнього виробництва" [7].

З метою забезпечення ефективного використання коштів державного та місцевих бюджетів на закупівлю лікарських засобів і виробів медичного призначення було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України № 932 від 08.08.2011 р. [8], але на сьогодні питання об'єктивності цін на ліки не знято, особливо якщо розглядати його у контексті товаропровідного ланцюга — від виробника до роздрібного оператора, оскільки постає про-

блема експертизи заявленої оптово-відпускної ціни. Крім того, Уряд разом із громадськими організаціями визначили, що єдиним шляхом здешевлення препаратів є збільшення обсягів вітчизняного виробництва для покриття 70 % потреби населення в лікарських засобах.

Економічна доступність препаратів для населення безпосередньо пов'язана з великою кількістю зареєстрованих в Україні лікарських засобів, при цьому якість та ефективність деяких з них не відповідають європейським стандартам. З метою вирішення проблем із якістю ліків, які потрапляють на український ринок, було прийнято Постанову КМУ № 1165 від 14 листопада 2011 р. "Про внесення змін до Порядку державної реєстрації (перереєстрації) лікарських засобів" [9].

Станом на 1.05.2011 р. в Україні зареєстровано 14 128 препаратів, з них 11 780 готові лікарські засоби (іноземного виробництва, вітчизняні), 1239 субстанцій, 1109 лікарських засобів "in bulk" [10], а також 6038 позицій медичної техніки та виробів медичного призначення, з них 898 (14,9 %) — вітчизняного виробництва та 5140 (85,1 %) — зарубіжного (на 20 січня 2011 р.).

Структура ринку в розрізі оригінальних, генеричних та інших (традиційних, рослинного походження, імунобіологічних) лікарських засобів, наведена у таблиці 1, показує, що частка оригінальних вітчизняних препаратів є дуже незначною, що сприяє значному надходженню в Україну імпортованих лікарських засобів [11].

Для заміщення імпортованих ліків на українські потрібно вкладення великих коштів для розробки саме нових, оригінальних медикаментів, а не у виробництво генериків, що ми маємо сьогодні. І тому нещодавно була затверджена загальнонаціональна програма розвитку фармацевтичної галузі, яка передбачає виділення 2,5 млрд гривень з Державного бюджету на створення інноваційних вітчизняних лікарських засобів, що значною мірою збільшить частку вітчизняних ліків на фармацевтичному ринку України і зменшить імпортозалежність нашої медицини. Це стосується і лікарських субстанцій для виготовлення лікарських форм.

В Україні станом на 01.05.2011 р. зареєстровано 1239 лікарських субстанцій, що виробляються 58 країнами. Частка лікарсь-

Таблиця 1

Структура ринку в розрізі оригінальних, генеричних та інших (традиційних, рослинного походження, імунобіологічних) лікарських засобів в 2010 р.

Лікарський засіб	У натуральному вираженні		У грошовому вираженні	
	кількість, тис. упак.	частка, %	сума, млн грн	частка, %
Оригінальні	52 750	4	3688	16
Генеричні	480 407	35	8100	35
Інші (традиційні, рослинного походження, імунобіологічні)	829 861	61	11 449	49
Всього	1 363 017	100	23 237	100

ких засобів українського виробництва становить всього 17 % і представлена 211 найменуванням. Провідними імпортерами є Китай, Індія, котрі охоплюють, відповідно, 273 та 228 найменувань [12].

З-поміж вітчизняної продукції лікарська рослинна сировина і напівфабрикати з неї складають 48 % – 63 найменування лікарської рослинної сировини та 37 напівпродуктів (екстракти з рослин), медичні гази – 6 %, інсуліни – 3 %, спирт етиловий – 2 %. Лікарські речовини синтетичного походження становлять 41 %. Ця ситуація на фармацевтичному ринку може становити загрозу для національної безпеки України. Тому прийняття програми розвитку фармацевтичної галузі є дуже вчасним рішенням.

Сьогодні в Україні зареєстровано понад 3 тис. суб'єктів господарювання та 23 тис. аптечних торговельних об'єктів, які працюють в аптечному бізнесі. За 7 місяців 2011 р. від цих підприємств до зведеного бюджету надійшло 138,1 млн грн. В Україні кількість аптечних закладів на душу населення вища, ніж у більшості країн Європи. У цілому, в країні роздрібну реалізацію лікарських засобів здійснюють 22 тисячі аптечних закладів. З них 13 тис. аптек, 5 тис. аптечних пунктів та близько 3 тис. аптечних кіосків. Один аптечний заклад обслуговує дві тисячі осіб. Тоді як, наприк-

лад, у Польщі — шість тисяч осіб. У деяких інших країнах ця цифра доходить до 17 тисяч осіб. Найкращий показник у Греції, де один аптечний заклад обслуговує 1100 осіб.

На 1 жовтня 1999 року на Тернопіллі було зареєстровано 115 господарюючих суб'єктів з реалізації лікарських засобів. Серед них недержавної форми власності 69 і 86 їх структурних підрозділів, комунальної — 46 і 110 структурних підрозділів. В області функціонувало 183 аптеки, з них 108 комунальної, 75 недержавної форми власності. У період з 2006 по 2008 роки із наявних 43 комунальних аптек у Тернопільській області 2 аптеки було ліквідовано (Копичинська обласна комунальна аптека № 166, Підволочиська державно-комунальна аптека № 140); 4 аптеки припинили діяльність (Заліщицька обласна комунальна центральна районна аптека № 23, Шумська обласна комунальна центральна районна аптека № 41, державно-комунальна центральна районна аптека № 54 Підволочиського району та Скала-Подільська обласна комунальна аптека № 13). У 2009 році мережа аптечних закладів Тернопільської області складалася з 269 аптек, 128 аптечних кіосків, 510 аптечних пунктів, причому в комунальній власності облради було 34 аптеки і у 2011 р. їх залишилось — 34. Актуальним для Тернопільської області є медикаментозне забезпечення сільського населення.

Сьогодні доступність споживання ліків у всьому світі має тенденцію до збільшення. Незважаючи на те, що щороку створюється не одна сотня нових лікарських засобів, до перемоги над хворобами ще далеко. Наприклад, в США об'єм фармацевтичного ринку щороку складає близько 227 млрд дол., Канади — 19,6 млрд дол., Німеччини — 37,6 млрд дол., Франції — 28,7 млрд дол. Для України річний обсяг фармацевтичного ринку складає більше 3 млрд дол. Якщо перевести наведені цифри на одного жителя України, то необхідно зазначити, що в системі створення та виробництва вітчизняних ліків є великий обсяг роботи для науковців та виробників вітчизняних ліків.

Значну частку фармацевтичного ринку України складають імпорتنі лікарські препарати. Так, за підсумками 1-го півріччя 2011 р. об'єм імпорту готових лікарських засобів в Україну склав 8,7 млрд грн і збільшився на 25,1 % в грошовому виразі з аналогічним періодом 2010 р. Суттєво збільшився імпорт ліків з Італії та Індії (табл. 2).

Таблиця 2

Географія імпорту готових лікарських засобів у грошовому і натуральному вираженні за підсумками I півріччя 2011 р. з вказанням частки країн, темпів приросту/зменшення порівняно з аналогічним періодом попереднього року, а також їх позицій в рейтингу

Країна	У грошовому вираженні				В натуральному вираженні			
	№ з/п	об'єм, млн грн	частка, %	приріст/зменшення, %	№ з/п	об'єм, т	частка, %	приріст/зменшення, %
Німеччина	1	1613,6	18,7	39,8	2	2338,9	16,0	19,4
Індія	2	1130,9	13,1	0,002	1	3057,6	21,0	0,9
Франція	3	725,1	8,4	17,4	4	1176,9	8,1	40,5
Словенія	4	452,4	5,2	50,8	8	480,0	3,3	-10,2
Італія	5	392,2	4,5	34,7	3	1179,4	8,1	206,4
Австрія	6	388,2	4,5	33,8	9	454,0	3,1	62,5
Угорщина	7	338,9	3,9	-7,7	10	410,8	2,8	-5,6
Іспанія	8	290,4	3,4	98,7	14	270,7	1,9	50,6
Швейцарія	9	280,6	3,2	39,3	20	176,6	1,2	34,1
Росія	10	279,1	3,2	-3,1	11	390,9	2,7	-9,4
Інші	-	2760,1	31,9	29,7	-	4644,6	31,9	4,2
Всього	-	8651,4	100	25,1	-	14 580,6	100	15,2

Серед країн-імпортерів ліків у грошовому виразі лідером є Німеччина (частка 18,7 %), яка випереджує Індію (13,1 %), Францію (8,4 %) та інші країни. В системі поставки імпортних ліків намітилась тенденція до створення спеціалізованих імпортних дистрибуторських фірм. Поряд із асортиментними і госпітальними спеціалізовані дистрибутори розширюють нішу на фармацевтичному ринку України. Зарубіжні представництва створюють локальні підприємства на території України, що дозволяє їм оптимізувати комерційну діяльність і розширити свою присутність на українському фармацевтичному ринку. В загальному об'ємі імпорту готових лікарських засобів переважає частка асортиментних дистрибуторів, питома маса яких за останні півроку складає 57,4 %. Збільшилась частка з 34,2 до 39,2 % лікарських засобів, які завозять спеціалізовані дистрибутори. Зазначимо, що в Україні функціонує значна частка оптових фармацевтичних фірм і за цим показником ми попереду всієї Європи. Однак така велика кількість оптових фірм не завжди є виправданою, оскільки вимогам належної дистрибуторської практики відповідає тільки невелика частка оптових аптечних складів.

Серед асортиментних дистрибуторів за об'ємом імпорту готових лікарських засобів лідируючі позиції займають БаДМ, Оптима-Фарм, Альба Україна, Вента, Фра-М та інші. Серед компаній-імпортерів за об'ємом ввозу готових лікарських препаратів в Україну в грошовому вираженні в 2010 році лідували БаДМ, Оптима-Фарм, Альба Україна, Санофі-Авентіс Україна, ВВС-ЛТД, Вента, Сервье Україна, Нікомед Україна, ГлаксоСмітКляйн, Тева Україна [12].

В системі медикаментозного забезпечення найважливішим чинником є виробник ліків. На підприємства хіміко-фармацевтичного профілю покладені завдання створення та виробництва високоефективних лікарських засобів. Для цього необхідні лікарські субстанції, допоміжні речовини і таропакувальні матеріали. Вважаємо, що із всіх виробничих галузей України хіміко-фармацевтична галузь розвивалась за роки незалежності найбільш кваліфіковано і динамічно. Цьому значною мірою сприяв високий професійний рівень керівників фармацевтичних підприємств та виробничого персоналу. Діяльність генеральних директорів ФФ "Дарниця" д-ра фарм. наук, проф. В. А. Заго-

рія і ВАТ "Фармак" канд. екон. наук Ф. І. Жебровської була справжнім дороговказом для інших керівників галузі щодо шляхів реформування підприємств.

В окремі роки ліцензії на промислове виробництво лікарських засобів мали 142 підприємства. З роками їх кількість зменшилась в основному через неможливість виконання ліцензійних умов щодо сертифікації виробництва. Україна перейшла на засади належної виробничої практики (GMP), і це, в свою чергу, вимагало суттєвого підвищення вимог щодо приміщень та технологічного обладнання і, відповідно, суттєвих фінансових витрат. Призупинили діяльність ряд фармацевтичних фабрик та малих підприємств фармацевтичного профілю.

На сьогодні промисловий випуск ліків в Україні здійснюють 119 виробників [13]. Об'єм виготовлених українськими фармацевтичними підприємствами готових лікарських засобів продовжує щороку збільшуватися. Так, за перше півріччя 2011 року об'єм виробництва готових лікарських засобів склав 3,6 млрд грн, що майже на 18 % більше, ніж за аналогічний період минулого року.

Українські виробники ліків експортують свою продукцію в ряд зарубіжних країн. Так, за підсумками 1-го півріччя 2011 р., об'єм експорту готових лікарських засобів з України склав 675 млн грн і збільшився порівняно з аналогічним періодом минулого року на 16 % в грошовому виразі. Основними експортними ринками для готових лікарських засобів з України традиційно є країни пострадянського простору — Росія, Казахстан, Білорусь і Азербайджан, на частку яких припадає близько 87 % українського експорту. Серед основних підприємств-експортерів ліків слід зазначити ВАТ "Фармак", корпорацію "Артеріум", "Індар", ФФ "Дарниця", ФФ "Здоров'я" [12].

Завдяки швидкій динаміці розвитку сьогодні ВАТ "Фармак" забезпечує понад 17 % виробництва лікарських засобів в Україні та є лідером по експорту препаратів — понад 20 % виготовленої продукції "Фармак" експортує в 26 країн, серед яких країни СНД, Балтії та Європи (Азербайджан, Вірменія, Болгарія, Білорусь, Естонія, Грузія, Німеччина, Італія, Казахстан, Латвія, Литва, Молдова, Польща, Росія, В'єтнам, Іспанія, Таджикистан, Туркменістан, Єгипет, Сполучені Штати, Узбекистан). Більш як 200

найменувань ліків входять до портфеля компанії; щороку освоється в середньому 15 нових лікарських препаратів. Підприємство спеціалізується на високотехнологічному виробництві лікарських препаратів, які застосовуються в ендокринології, кардіології та ревматології, засобів для наркозу, рентгеноконтрастних засобів, офтальмологічних препаратів та засобів для лікування простудних захворювань. ВАТ "Фармак" бере активну участь у державних цільових програмах по цукровому діабету, онкології, кардіології.

Корпорація "Артеріум" – ВАТ "Київмедпрепарат" і ВАТ "Галичфарм" – створює, виготовляє та просуває на ринки України і країн СНД якісні та ефективні лікарські засоби для забезпечення здорового, тривалого та продуктивнішого життя людей. Зараз "Артеріум" є найбільшим експортером серед фармкомпаній України (експорт займає 30 % продажів): Білорусь, Узбекистан, Казахстан. Виробляє 124 найменування готових лікарських засобів (192 форми і дозування), які належать до 10 з 14 існуючих фармакотерапевтичних груп.

"Індар" є єдиним в Україні та четвертим у світі підприємством, що здійснює повний цикл виробництва інсуліну – від субстанції до готових лікарських форм. Випускає весь спектр препаратів інсуліну: інсуліни людини (напівсинтетичні, рекомбінантні) та свинячі; препарати інших фармакологічних груп: пероральні цукрознижувальні засоби, розчини для інфузій, препарати, що впливають на систему крові і гемопоєз. Займає 6 місце з обсягу виробництва серед провідних фармацевтичних підприємств України. За минулий рік "Індар" заробив 95,088 млн гривень, збільшивши доходи на 18,4 %, або на 14,766 млн гривень. Виробничі потужності компанії були завантажені всього на 27,3 %, однак вони дозволяють випускати 12 мільйонів флаконів і 2 мільйони картриджів інсуліну на рік. Свою продукцію "Індар" експортує в Бразилію, Росію, Казахстан та Угорщину.

В даний час "Фармацевтична фірма "Дарниця" спеціалізується на розробці та виробництві сучасних ефективних і безпечних лікарських засобів, у формі таблеток, капсул, розчинів для ін'єкцій в ампулах, стерильних порошків для приготування розчинів для ін'єкцій, мазей, гелів, кремів, які реалізуються на ринку України і за кордоном. Випускає більше 250 найменувань пре-

паратів. Виробничі потужності "Дарниці" дозволяють випускати за рік понад 500 млн ампул, 4 млрд упаковок таблеток, 30 млн флаконів стерильних антибіотиків і більше 30 млн одиниць готової продукції м'яких лікарських форм (мазі, креми, гелі, розчини, шампуні), річна потужність ділянки виробництва крапель становить 35 млн флаконів.

ФФ "Здоров'я" — це сучасне високотехнологічне підприємство, рівень виробництва якого відповідає всім міжнародним вимогам, що застосовуються до лікарських препаратів. Стратегія компанії — просувати на українському ринку сучасні високоєфективні і високоякісні генерики світових блокбастерів. Виробляє оригінальні препарати та експортує товари в такі країни, як: Азербайджан, Вірменія, Білорусь, Грузія, Казахстан, Молдова, Росія, Сейшельські острови, Туркменістан.

Промислове виробництво лікарських засобів у Тернопільській області бере свій початок з 1968 року. Саме цього року створено Тернопільську фармацевтичну фабрику, яка брала активну участь у виробництві препаратів, доступних та необхідних для споживачів. Так, вперше в незалежній Україні було освоєно промислове виробництво препаратів за приписом — екстракту елеутерококу, пасти Розенталя, настоянки прополісу, водного розчину калію йодиду для ліквідаторів Чорнобильської аварії, лініменту за Вишневським та інших лікарських засобів. У 2002 р. Тернопільська фармацевтична фабрика ввійшла у холдинг "Юніфарма", що дало новий поштовх в розвитку підприємства, і отримала назву "Тернофарм". Робота підприємства спрямована на модернізацію виробництва лікарських засобів, постійне розширення асортименту продукції та нових видів лікарських форм. ТОВ "Тернофарм" освоїло виробництво сухих екстрактів, активно розвивається у напрямку виробництва рослинних лікарських препаратів, а саме на підприємстві впроваджено нову лінію фасування лікарської рослинної сировини.

Загалом до асортименту лікарських форм, що випускаються "Тернофарм", належать: 14 торгових назв настоек та екстрактів з рослинної сировини, 13 розчинів, 8 крапель, 2 рідини, 1 суміш, 5 сиропів, 11 мазей, 2 пасти, 1 лінімент, 2 гелі, 10 таблеток, 1 порошок, 10 монозборів, 24 чаї та 7 субстанцій рослинного походження. Добре відомими є "Суха мікстура від кашлю для дітей", "Пан-

токрин". З 2002 року підприємство зареєструвало та реалізовує ряд нових препаратів: "Алтейка®", сироп та таблетки для жування; "Амброксол", сироп та таблетки; "Антитусин®", таблетки; "Ескувен®", гель; "Ехінал®", настойка; "Каптоприл", таблетки; "Мукалітан®", таблетки; "Ніфуроксазид", суспензія і таблетки; "Панкреатин", таблетки п/о; "Септалор®", таблетки для смоктання; "Солодки кореня сироп", сироп; "Форт-гель®", гель; "Хондрофлекс®", мазь; "Трикардин серцеві краплі", краплі.

На даний момент продукція експортується у республіку Білорусь, Республіку Молдову, Республіку Казахстан та Придністров'я.

На сьогодні на підприємстві працює понад 300 працівників. Основна мета – забезпечення ефективності, безпеки, якості та доступності лікарських засобів. Забезпечення якості проводиться на всіх виробничих процесах, починаючи з закупівлі сировини і закінчуючи транспортуванням, зберіганням та відпуском продукції.

Над створенням ЛЗ працюють спеціалісти на підприємствах, в установах, організаціях та окремі громадяни. Розроблення нових засобів в Україні відбувається в Державному науковому центрі лікарських засобів, Інституті фармакології і токсикології АМН України, Харківському НДІ ендокринології та хімії АН України, Інституті мікробіології та вірусології ім. Д. К. Заболотного АН України, Харківському НДІ мікробіології та імунології ім. І. І. Мечникова АМН України, Національному фармацевтичному університеті, на фармакологічних факультетах інших медичних вузів, кафедрах фармакології, в центральних та заводських лабораторіях та інших науково-дослідних установах.

Для успішного виконання завдань, які поставлені сьогодні перед фармацевтичною галуззю, потрібні, в першу чергу, грамотні і кваліфіковані фармацевтичні кадри, озброєні сучасними знаннями. Фахівців для фармацевтичної галузі готують Національний фармацевтичний університет і фармацевтичні факультети медичних університетів.

Так, з метою підготовки фармацевтичних кадрів на базі Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського за ініціативи ректора університету чл.-кор. НАМН України, професора Л. Я. Ковальчука в 2000 р. створено фарма-

цевтичний факультет. Факультет готує фахівців-спеціалістів і магістрів за спеціальностями "Фармація", "Клінічна фармація" та "Технологія парфумерно-косметичних засобів". Для викладацької роботи запрошені фахівці зі Львова, Запоріжжя, Харкова, які своєю активною роботою значною мірою сприяють становленню наукової та методичної школи фармацевтичного факультету.

На чотирьох випускаючих кафедрах факультету працюють два доктори фармацевтичних наук, доктор біологічних наук з вищою фармацевтичною освітою, два доктори медичних наук, п'ять професорів, 34 кандидати наук (з них 17 — фармацевтичних наук), 15 магістрів. П'ять викладачів отримали диплом про вищу фармацевтичну освіту після успішного закінчення навчання в Національному фармацевтичному університеті: професори, доктори біологічних наук І. М. Кліщ і Л. С. Фіра, кандидати наук Г. Я. Загричук, Л. В. Вронська, М. І. Шанайда.

Слід зазначити, що працівники факультету брали активну участь в чотирьох НДР, виконання яких завершилось у 2006, 2007 та 2010 роках (2) ("Пошук, створення, стандартизація, фармако-економіка лікарських препаратів і біологічно активних добавок різних фармакотерапевтичних груп", "Фармакогностичне вивчення деяких лікарських рослин", "Пошук, організаційно-технологічні та фармако-економічні дослідження і стандартизація лікарських засобів і біологічно активних добавок різних фармакотерапевтичних груп", "Фармакогностичний аналіз та вивчення фармакологічної дії біологічно активних речовин лікарських рослин в експерименті" відповідно). За цими напрямками виконано 2 докторських, 13 кандидатських і 42 магістерські роботи, понад 100 дипломних робіт.

На даний час на факультеті запланована й успішно виконується пошукова наукова тема "Фармако-економічне обґрунтування створення, отримання, розробки субстанцій лікарських речовин і лікарських засобів на основі продуктів хімічного синтезу й біологічно активних речовин рослинного походження, їх стандартизація та фармакологічне вивчення". Працівники фармацевтичного факультету є виконавцями досліджень, які стосуються основних напрямків фармацевтичної науки: пошуку, розробки технологій одержання оригінальних субстанцій лікарсь-

ких речовин та препаратів, біологічно активних добавок на основі власноруч синтезованих сполук й різноманітної рослинної сировини, стандартизації новостворених засобів для корекції відповідних патологічних станів, проведення фармакологічних випробувань та ін. На сьогодні на факультеті виконуються 7 докторських (доц. Л. В. Вронська, доц. Е. Б. Дмухальська, доц. Д. Б. Коробко, доц. П. Г. Лихацький, доц. І. М. Марків, доц. Л. В. Соколова, доц. М. І. Шанайда) та 26 кандидатських дисертацій.

Викладачами факультету видано 5 підручників, 14 навчальних посібників, монографія "Математичне планування експерименту при проведенні наукових досліджень у фармації", 13 збірників тестових завдань, більше 40 методичних вказівок і рекомендацій. Тільки з 2005 року опубліковано понад 300 наукових статей, у тому числі у фахових науково-практичних журналах "Фармацевтичний часопис", "Медична хімія", "Вісник фармації", "Вісник наукових досліджень", "Фармацевтичний журнал", "Запорізький медичний журнал", видано 7 інформаційних листів, отримано понад 20 патентів, серед них патенти Російської Федерації. Працівниками факультету підготовлено і проведено 10 науково-практичних міжнародних і всеукраїнських конференцій.

Спільними зусиллями працівників факультету (М. Б. Чубка, Л. В. Вронська, Т. А. Грошовий) і корпорації "Артеріум" створений новий лікарський засіб — тверді капсули "Уролесан", які серійно випускаються підприємством.

Кафедри фармацевтичного факультету плідно співпрацюють з ВАТ "Галичфарм" корпорації "Артеріум", ВАТ "Фармак", вищими навчальними закладами Росії (Уральська і Ярославська медичні академії). Плідна співпраця з Запорізьким медичним університетом в НВО "Фарматрон" ведеться із створення лікарських форм тіотриазоліну і його комбінацій із іншими лікарськими речовинами.

Кращих студентів залучають до наукової роботи на факультеті, вони беруть участь у наукових загальноуніверситетських програмах "Студентська наука і профорієнтаційне навчання" і "Студент — майбутній фахівець високого рівня кваліфікації", є серед учасників щорічних міжнародних конференцій студентів і молодих учених, всеукраїнських фармацевтичних конфе-

ренцій, всеукраїнських студентських олімпіад з фармації. Серед досягнень:

- 2009 рік: 2-ге місце у Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт у галузі теоретичної медицини (студентка 3-го курсу Ю. Вазюк), 3-тє місце у фаховому Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт з фармацевтичних наук (студентка 3-го курсу А. Соколова);
- 2010 рік — 2-ге і 3-тє місця у Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт з природничих, технічних і гуманітарних наук у галузі "Фармація" (студентка 2-го курсу Ю. Іваніна і 3-го курсу О. Шуклінова). Диплом 2-го ступеня за кращу наукову доповідь на 1-й науковій конференції молодих учених (Вінниця);
- 2011 рік: 3-тє місце в складі української збірної команди фармацевтичних вузів на Міжнародній студентській фармацевтичній олімпіаді в Росії. 1-ше місце у Всеукраїнській студентській фармацевтичній олімпіаді, що проходила в Тернополі на базі фармацевтичного факультету.

На новий рівень виведена матеріально-технічна база медичного університету, яка на сьогодні налічує 8 комп'ютерних серверів, 865 комп'ютерів, під'єднаних до мережі Інтернет, 38 комп'ютерних класів, лекційні аудиторії з мультимедійною технікою, комп'ютеризовану бібліотеку. Запроваджена в навчальний процес система "єдиного дня", електронна система тестування дає змогу кожного дня здійснювати контроль підготовки студентів до занять, а також модульний і екзаменаційний контроль. Успішне застосування новітніх технологій в навчальному процесі підтвердив той факт, що у 2008 — 2009 навчальному році студенти фармацевтичного факультету посіли 1-ше місце в загальноукраїнському рейтингу за результатами державних інтегрованих тестових іспитів "Крок-1" і "Крок-2", які є одними з об'єктивних факторів оцінювання навчальної роботи факультету.

Пройшовши навчання за найвищим IV освітньо-кваліфікаційним рівнем акредитації й інтернатуру (магістратуру), 650 провізорів-випускників успішно працюють за фахом у різних регіонах України: в аптеках, гуртових фірмах, представництвах фармацевтичних компаній, на фармацевтичних заводах і фабриках,

в територіальних державних службах з лікарських засобів, викладають фармацевтичні дисципліни в Рівненському та Тернопільському медичних коледжах. Кілька наших фахівців сертифікували свої дипломи в США, Великобританії та Польщі.

Висновки і рекомендації:

1. Фармацевтична галузь України динамічно розвивається. Суттєво збільшилась кількість суб'єктів господарювання, що займаються промисловим виробництвом, оптовою і роздрібною реалізацією лікарських засобів. Актуальним питанням для розвитку фармацевтичної галузі України є виробництво лікарських субстанцій і допоміжних речовин.
2. Для реалізації національної програми імпортозаміщення та збільшення частки вітчизняних лікарських засобів раціонально створити регіональну програму, беручи до уваги можливості виробника ліків (ВАТ "Тернофарм") і науковий потенціал (фармацевтичний факультет Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського)
3. Необхідна програма та конкретні заходи медикаментозного забезпечення сільського населення області.
4. З метою координації наукових досліджень, зусиль виробників лікарських засобів, оптових та роздрібних реалізаторів ліків, обласної державної служби з лікарських засобів доцільно створити громадську фармацевтичну асоціацію.

Література

1. Історія фармації України / [Є. В. Богатирьова, Ю. П. Сніжанко, В. П. Черних та ін.]. — Х., 1999.
2. Закон України "Про лікарські засоби" 4 квітня 1996 р., N 22, ст. 86 із змінами, внесеними згідно із Законами N 70/97-ВР від 14.02.97, ВВР, 1997, N 15, ст.115 N 783-XIV від 30.06.99, ВВР, 1999, N 34, ст.274 N 3370-IV) від 19.01.2006, ВВР, 2006, N 22, ст.184 N 362-V від 6.11.2006, ВВР, 2007, N 3, ст.30 / Відомості Верховної Ради України. — Офіц. вид. — (Нормативний документ Міністерства охорони здоров'я України).
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 лютого 1997 року "Про державний контроль якості лікарських засобів та умов їх виробництва" / Кабінет Міністрів України. — Офіц. вид. — (Нормативний документ Міністерства охорони здоров'я України).

4. Указ Президента України від 7 грудня 2000 р. "Про Концепцію розвитку охорони здоров'я населення України" // Щотижневик "АПТЕКА". — 2000. — № 49 (270).
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1156-р від 3 вересня 2009 року "Про схвалення Стратегічних напрямів та завдань щодо залучення міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2009 — 2012 роки" / Кабінет Міністрів України. — Офіц. вид. — (Нормативний документ Міністерства охорони здоров'я України).
6. Постанова Кабінету Міністрів України № 725 від 22 червня 2011 р. "Про затвердження державної цільової науково-технічної програми розроблення новітніх технологій створення вітчизняних лікарських засобів для забезпечення охорони здоров'я людини та задоволення потреб ветеринарної медицини на 2011 — 2015 роки" / Кабінет Міністрів України. — Офіц. вид. — (Нормативний документ Міністерства охорони здоров'я України).
7. Постанова Кабінету Міністрів України № 1130 від 12 вересня 2011 р. "Про затвердження державної програми розвитку внутрішнього виробництва" / Кабінет Міністрів України. — Офіц. вид. — (Нормативний документ Міністерства охорони здоров'я України).
8. Постанова Кабінету Міністрів України № 932 від 08.08.2011 р. "Про забезпечення ефективного використання коштів державного та місцевих бюджетів на закупівлю лікарських засобів і виробів медичного призначення" / Кабінет Міністрів України. — Офіц. вид. — (Нормативний документ Міністерства охорони здоров'я України).
9. Постанова Кабінету Міністрів України № 1165 від 14 листопада 2011 р. "Про внесення змін до Порядку державної реєстрації (перереєстрації) лікарських засобів" / Кабінет Міністрів України. — Офіц. вид. — (Нормативний документ Міністерства охорони здоров'я України).
10. Довідник лікарських засобів. [Електронний ресурс] : Випуск п'ятий. Станом на 01.05.2011 / Державний експертний центр. — К., 2011. — 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM) : кольор. ; 12 см. - 1,7 Gb RAM ; DVD-ROM Windows 98/2000/NT/XP. — Назва з контейнера.
11. Дані аналітичної системи дослідження ринку "PharmXplorer" / "Фармстандарт" компанії "Proxima Research".
12. Путешествия лекарств, или Импорт — экспорт, производство готовых лекарственных средств: итоги 2010 г. [Електронний ресурс]

/ Еженедельник "АПТЕКА". — 2011. — № 775 (4). — Режим доступа до журн. : <http://www.apteka.ua>.

13. Витяг з реєстру суб'єктів господарювання з виробництва лікарських засобів Державної служби лікарських засобів МОЗ України.

SOME ISSUES OF DEVELOPMENT OF PHARMACEUTICAL BRANCH OF UKRAINE

T. Hroshovyi, V. Pidhirnyi, O. Tryhubchak

SHEI "Ternopil State Medical University by I. Ya. Horbachevsky"

Summary. The article adduces the concept of pharmaceutical industry in Ukraine, the market of medicinal products, retail and wholesale distribution network of pharmaceutical products, domestic producers. Special attention is paid to the formation of Pharmacy in the Ternopil region and achievement of pharmaceutical faculty of the Ternopil State Medical University by I. Ya. Horbachevsky.

Key words: concept development, pharmaceutical market, drugs, pharmacy of Ternopil region, Ternopil State Medical University.